

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

КОМПЛЕКСНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

Євгеній Яхно

ВНЗ «Львівський кооперативний коледж економіки і права»

Анотація

В статті дана характеристика компонентам механізму реалізації вихователських функцій фізкультурних занять з дітьми старшого дошкільного віку.

Annotation

The article outlines the characteristic of components of mechanism of realization of educational functions of physical trainings with children of elder group of pre-school period.

Постановка проблеми. У педагогічній роботі заняття фізичними вправами, як і будь-яка інша активна рухова діяльність далеко не завжди використовується у якості рівноправного виховного засобу з іншими засобами виховання і розвитку дітей. Серед причин недооцінювання виховного впливу занять фізичними вправами, туризмом, спортом на розвиток особистості дошкільника на одне з перших місць виступає недостатня увага до розробки теоретико-методичних положень даної діяльності.

Між тим, сучасні дослідження (Т.Ю. Круцевич, 2003; Б.М. Шиян, 2003) свідчать, що фізична культура має відношення як до духовної, так і до матеріальної сфери людини. Вдосконалюючи фізичні якості і рухові навички, вона тим самим сприяє перебудові фізичної, матеріальної природи людини. Але на основі цього змінюються і ціннісні орієнтири. Так, дослідження, які були проведені Л.В. Волковим та В.А. Голубом [3] дозволили розробити організаційно-педагогічну модель виховання моральних здібностей дітей молодшого шкільного віку у процесі спортивної підготовки. Що стосується реалізації принципу єдності фізичного і морального виховання дітей дошкільного віку в процесі занять фізичними вправами, то такі дослідження практично відсутні.

Дослідження здійснюються згідно зі «Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері

фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту у межах теми 1.1.2 «Формування гуманістичної орієнтації світогляду у суб'єктів фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова педагогічна думка щодо морального виховання особистості дошкільника зосереджувалася на дослідженні таких проблем: моральне виховання у процесі ознайомлення дітей з навколишнім середовищем [2;7]; зв'язок морального і розумового виховання на матеріалі ознайомлення з працею дорослих [2;4]; моральне виховання у грі [1;2]; виховне значення трудової діяльності дітей дошкільного віку [2;4;7]; виховання колективних взаємин дітей [4;7].

Дослідники виявили можливість використання різноманітних засобів емоційно-морального виховання дітей, до яких відносяться читання [7]; усна народна творчість [4]; музика [2;4]; комп'ютерні технології [7]; театралізовані ігри [4;7].

Водночас питання формування моральних якостей дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання залишається ще недостатньо дослідженим. Зокрема, потребує розробки питання педагогічної характеристики компонентів фізкультурно-оздоровчих занять виховної спрямованості.

Мета дослідження. Визначити компоненти механізму реалізації

виховних функцій фізкультурних занять з дітьми старшого дошкільного віку.

Результати досліджень та їх обговорення. Для аналізу проблеми виховного навчання необхідно конкретизувати поняття «виховання». Під вихованням розуміють цілеспрямований вплив на розвиток особистості. Виходячи з цього, виховання у навчальному процесі (у тому числі – навчання рухам) – це цілеспрямований вплив на розвиток особистості у тій навчальній ситуації, яка, розгортаючись у часі, власне, і створює навчальний процес [6].

Навчальну ситуацію можна розглядати і як проявлення освітнього простору. Поняття «освітній простір» активно використовується у сучасній науковій літературі, але єдиної точки зору на зміст поняття немає. Викликає зацікавленість наступне визначення: «Освітній простір – існуюче у соціумі «місце», де суб'єктивно виникають численні відношення і зв'язки, де здійснюється спеціальна діяльність різних систем (державних, суспільних і мішаних) з розвитку індивіда та його соціалізації...» [5].

Освітній простір – це не просто оточення дитини, а те оточення, яке вона сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт, взаємодіє в процесі фізичної діяльності. Сучасна вітчизняна педагогічна теорія трактує освітній процес як єдність процесів навчання і виховання (навчально-виховний процес).

У теоретичних дослідженнях з проблем виховання в останні роки поняття «виховний простір» стали використовувати як особливий акцент в освітньому просторі. Під виховним простором уроку (заняття) розуміють динамічну мережу взаємопов'язаних педагогічних ситуацій, які виникають в освітньому процесі [8].

С.Д. Поляков (2003) виділив наступні компоненти виховного простору:

- зміст уроку (заняття);

- методи навчання, які використовуються;

- дії вчителя (вихователя) і дітей;

- стосунки, які виникають у процесі взаємодії педагог – дитина, дитина – дитина.

Виховний простір – поняття, котре дозволяє педагогу усвідомити механізм реалізації виховної функції заняття фізичною культурою.

Фізкультурне заняття у дошкільному закладі є основною формою роботи з фізичного виховання і має низку специфічних особливостей, які дозволяють розглядати його як можливий фактор виховання дітей. По-перше, це підвищена рухова активність, свобода пересувань і можливість встановлення частих міжособистісних контактів і спілкувань, що призводить до певних труднощів організації діяльності дітей. По-друге, підвищений емоційний фон, який викликаний яскравими, глибокими позитивними або негативними емоціями у випадку успіху або невдачі, якими супроводжується, наприклад, застосування ігрового і змагального методів. По-третє, подолання різноманітних перешкод об'єктивного і суб'єктивного характеру і обов'язковий при цьому прояв вольових зусиль. Як стверджують соціальні психологи, заняття фізичною культурою – це модель швидкоплинних соціально-психологічних явищ. У зв'язку з цим, внесок занять фізичною культурою у розвиток особистісних якостей дітей достатньо вагомий.

Зміст навчального матеріалу фізкультурного заняття в основному складається із рухових дій, які набувають форму фізичної вправи.

Доцільно підібрані рухові дії, які характеризуються оптимальною складністю, новизною, емоційністю, практичною значущістю, дозволяють формувати необхідні якості.

Наприклад, вправи, спрямовані на розвиток витривалості, поєднано, комплексно формують вольові якості за допомогою вольових

зусиль, які прикладає дитина на стадії втоми.

Заняття фізичними вправами відбуваються в умовах змін зовнішнього (природного) середовища. Такі фактори, як рельєф місцевості, метеорологічні умови (дощ, вітер, спека і холод), збільшують труднощі виконання вправ і підвищують вимоги до проявлення вольового зусилля у досягненні мети.

Ступінь впливу змісту навчального матеріалу обмежена ступенем «включеності» дитини у навчальний процес, яка залежить від методів, які використовує педагог. **Метод** – це розроблена з урахуванням педагогічних закономірностей система дій педагога, цілеспрямоване використання якої дозволяє організувати певним способом теоретичну і практичну діяльність дітей, яка забезпечує засвоєння ними рухових дій, розвиток фізичних здібностей і формування рис особистості [9;10].

У процесі проведення фізкультурних занять зі старшими дошкільниками широко використовують **ігровий і змагальний методи**.

Ігровий метод. Основу цього методу складає упорядкована ігрова рухова діяльність у відповідності з образним або умовним сюжетом, у якому передбачається досягнення мети багатьма дозволеними способами в умовах постійної і у значному ступені, випадкової зміни ситуації. Цей метод характеризується наявністю активної взаємодії дітей, емоційністю, що сприяє вихованню моральних рис особистості: взаємодопомозі, творчості, свідомої дисципліни тощо.

Змагальний метод – один із варіантів стимулювання інтересу та активізації діяльності дітей старшого дошкільного віку, націлювання їх на перемогу або досягнення високого результату у будь-якій фізичній вправі при дотриманні правил змагань. На фізкультурному занятті він використовується, частіше за все, в елементарних формах.

Фактор суперництва у процесі змагань, а також умови їх організації та проведення (визначення переможця, заохочення за досягнуті успіхи тощо) сприяють мобілізації сил дитини і створюють сприятливі умови для максимального прояву фізичних, інтелектуальних, емоційних і вольових зусиль, сприяють розвитку відповідних якостей.

Суперництво і пов'язані з ним міжособистісні стосунки у процесі змагань можуть сприяти формуванню не лише позитивних (взаємодопомоги, поваги до суперника), але і негативних моральних якостей (егоїзму, марнославства, надмірної самовпевненості). Тому необхідні методичні прийоми, які дозволяють доцільно використовувати змагальний метод. Формування особистості відбувається завдяки тій діяльності, в яку вона включається. На думку І.Ф. Харламова [10], чи не вирішальне значення в її розвитку мають ті стосунки, які виникають і зміцнюються у процесі цієї діяльності. Саме у діяльності і пов'язаних з нею стосунках мають коріння соціальні і психолого-педагогічні витoki особистісного формування зростаючої людини. Це означає, що виховання відбувається шляхом включення дитини у різноманітні види діяльності (навчальну, спортивну, фізкультурно-оздоровчу) і завдяки розвитку і зміцненню тих стосунків, які виникають у процесі цієї діяльності.

Можна залучати дитину до занять фізичною культурою, але для формування стійкого інтересу до фізкультурно-оздоровчої і спортивно-ігрової діяльності необхідно так її організувати, щоб вона викликала позитивні емоції, внутрішнє збудження і радість. Якщо почуття будуть мати негативний характер (страх, ніяковість, викликані реакцією інших дітей), це не лише не буде сприяти формуванню інтересу до фізичної культури, але, навпаки, може викликати стійке негативне ставлення до неї.

Важливою умовою виховного, особистісно-розвивального впли-

ву заняття є **поведінка педагога, педагогічна комунікація**. Вихователь повинен своєю інтонацією, позою, мімікою, просторовим розташуванням, пересуванням, іншими екстра – і паралінгвістичними і невербальними засобами створювати у дитини почуття безпеки, визнання, підтримки.

Характер стосунків «педагог – дитина» повинен будуватись на основі принципів взаємодії учасників навчального процесу.

Принцип гуманізації педагогічного процесу. Цей принцип реалізується за допомогою низки правил його здійснення:

- педагогічний процес необхідно будувати на повному визнанні громадянських прав дитини і поваги до неї;
- знати позитивні якості дитини і у педагогічному процесі спиратись на них.

Принцип демократизації. Його сутність полягає у наданні дитині певної інтелектуальної і моральної свободи для саморозвитку, саморегуляції і самовизначення. Навчання і виховання ефективні тоді, коли діти виявляють пізнавальну активність, є її суб'єктами. Це неможливо без певного «ступеня свободи» дитини.

Принцип природовідповідності (згідно природі дитини). Даний принцип передбачає побудову процесу навчання у відповідності з внутрішнім світом, ступенем дозрівання організму, станом здоров'я (фізичного, психічного, соціального).

Висновки. Таким чином, виховний потенціал фізкультурного заняття реалізується у процесі створення його виховного простору: позитивна особистість педагога, його дії, процес навчальної роботи, предметний зміст. Вплив вихователя на розвиток особистості дитини здійснюється не на основі спеціальних виховних завдань, а завдяки характеру спілкування і стосунків, які складаються при вирішенні, власне, навчального завдання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркин Е.А. Ребёнок в дошкольные годы / Е.А. Аркин. – М.: Медицина, 1968. – 187 с.
2. Артёмов Л.Ф. Формирование общественной нравственности ребёнка дошкольника в игре / Л.Ф. Артёмов. – К.: Вища школа, 1988. – 171 с.
3. Волков Л.В. Молодший школьный вѣк (виховна спрямованість занять фізичною культурою і спортом): навчальний посібник / Л.В. Волков, В.А. Голуб, П.П. Коханець. – К.: Освіта України, 2008. – С. 33-41.
4. Маркова В. Нравственное воспитание в отечественной педагогике / В. Маркова // Дошкольное воспитание. – 2006. – №12. – С. 104-110.
5. Новые ценности образования: тезаурус для учителей и школьных психологов / Сост. С.Г. Абрамова, Н.Г. Алексеев и др. – М.: Просвещение, 1995. – С.63.
6. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників: Навч. посібник / Т.І. Поніманська. – К.: Вища школа, 1993. – 111 с.
7. Поляков С.Д. Психопедагогика воспитания и обучения. Опыт популярной монографии / С.Д. Поляков. – М.: Просвещение, 2003. – 231 с.
8. Селиванова Н.Л. Воспитательная система и воспитательное пространство – эффективные механизмы воспитания человека / Н.Л. Селиванова: сб. Воспитать человека. – М., 2002. – С. 17-21.
9. Теория и методика физического воспитания: учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта / Под ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олимпийская литература, 2003. – Т.1. – С. 28-31.
10. Харламов И.Ф. Формирование личностных качеств / И.Ф. Харламов // Педагогика. – 2003. – №3. – С. 52-59.
11. Шиян Б.М. Теория і методика фізичного виховання школярів. – Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 272 с.

